

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

RZESZOWSKIEGO
OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

XXXIV

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA
Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego

Tom XXXIV

Komitet Redakcyjny:
Sylwester Czopek, Václav Furmánec (Słowacja), Diana Gergova (Bułgaria),
Sławomir Kadrow, Michał Parczewski, Aleksandr Sytnyk (Ukraina)

Zespół stałych recenzentów:
Jan Chochorowski, Igor Chrapunov (Ukraina), Wojciech Chudziak, Eduard Droberjar (Czechy),
Łubomira Kaminská (Słowacja), Przemysław Makarowicz, Anna Zakościelna

Redaktor
Sylwester Czopek
(sycz@archeologia.rzeszow.pl)

Sekretarze Redakcji:
Joanna Ligoda, Joanna Podgórska-Czopek
(archo@muzeum.rzeszow.pl)

Strona internetowa czasopisma:
www.archeologia.rzeszow.pl/?page_id=337

Tłumaczenia
Barbara Jachym – język niemiecki
Beata Kizowska-Lepiejza – język angielski

Wszystkie publikowane w „Materiałach i Sprawozdaniach Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”
artykuły są recenzowane

Dofinansowano z budżetu Województwa Podkarpackiego

Recenzenci tomu XXXIV:
Jan Chochorowski, Igor Chrapunov, Maria Dąbrowska, Marek Florek, Łubomira Kaminská,
Przemysław Makarowicz, Marzena Szmyt, Anna Zakościelna

Zdjęcie na okładce:
Kafel renesansowy ze stanowiska 2 w Twierdzy, pow. Strzyżów (fot. A. Lubelczyk)

© Copyright by Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego
© Copyright by Wydawnictwo Mitel

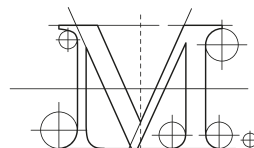
ISSN 0137-5725

WYDAWCA
FUNDACJA

RZESZOWSKIEGO OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

35-016 Rzeszów, ul. Hoffmanowej 8
tel. 17 872 15 81

M I T E L

35-210 Rzeszów, ul. Baczyńskiego 9
tel. 17 852 13 62

SPIS TREŚCI

STUDIA I MATERIAŁY

Aleksandr Diaczenko , The gravity model: simulating the interactions in anisotropic space	5
Aleksandra Sznajdrowska , Grób kultury amfor kulistych ze stanowiska Rozbórz 42, gm. Przeworsk	9
Andrzej Pelisiak , Pojedyncze przedmioty kamienne a strefy aktywności osadniczej i gospodarczej w neolicie we wschodniej części Karpat Polskich	19
Wojciech Rajpold , Przemiany ludnościowe zachodzące od środkowego okresu epoki brązu do początków epoki żelaza w tarnobrzieszko-koprzywnickim regionie osadniczym	35
Piotr N. Kotowicz , Problematyka badań bronioznawczych nad wczesnośredniowiecznym uzbrojeniem Lubelszczyzny	51
Antoni Lubelczyk , Zespół kafla z dawnego dworu w Twierdzy, pow. Strzyżów, woj. podkarpackie	73

SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

Dariusz Król, Aleksandr Pozichowski, Jakub Rogoziński, Małgorzata Rybicka , Krótka informacja o wynikach badań przeprowadzonych w 2012 roku w Nowomalinie-Podobanka, rejon Ostrog ...	103
Mirosław Mazurek, Jerzy Okoński, Małgorzata Rybicka , Studium przypadku. Obiekt 3834 z Rozborza, stan. 28, woj. podkarpackie	119
Jakub Czaja, Monika Kuraś , Znaleźisko siekiery z podniesionymi brzegami z miejscowości Turbia, pow. Stalowa Wola	129
Elżbieta Małgorzata Kłosińska , Żulice, pow. Tomaszów Lubelski – domniemany zespół zabytków z wczesnej epoki żelaza	133
Elżbieta Małgorzata Kłosińska , Zapomniany skarb ozdób brązowych z miejscowości Skwarne, pow. Mińsk Mazowiecki	139
Urszula Bugaj, Predrag Lutovac, Zbigniew Polak, Maciej Trzeciecki , Relics of masonry structures on Đuteza Hill	149

RECENZJE

Halina Taras, Wojciech Taras , (rec.) Maciej Trzciński (red.), <i>Archeologia sądowa w teorii i praktyce</i> , Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, 201 stron, ISBN 978-83-264-4057-1	167
--	-----

*Dariusz Król**, *Aleksandr Pozichowski***, *Jakub Rogoziński****, *Małgorzata Rybicka*****

Krótką informacja o wynikach badań przeprowadzonych w 2012 roku w Nowomalinie-Podobanka, rejon Ostrog

A brief hint concerning the results of research carried out in 2012 in Nowomalin-Podobanka, Ostrog region

In August 2012, as part of collaboration between the Museum in Ostrog and the Institute of Archaeology, University of Rzeszów, they conducted trial excavations at the site Nowomalin-Podobanka, Ostrog region. The results could provide an important contribution to the assessment of the nature and chronology of relations between the Trypillian culture phase CII and the Funnel Beaker culture occupying the eastern part of Volyn Upland.

KEY WORDS: Trypillian culture, Funnel Beaker culture, Brynzeni group

WPROWADZENIE

Wieloletnie badania powierzchniowe kierowane przez A. Pozichowskiego i uczestniczącego w nich D. Warteleckiego w rejonie Ostroga we wschodniej części Wyżyny Wołyńskiej przyniosły bardzo interesujące wyniki na temat relacji między kulturą pucharów lejkowatych, zespołami badeńskimi i kulturą trypolską. Odkryto tam szereg stanowisk, z powierzchni których pochodzą zabytki o takiej identyfikacji kulturowej (por. M. Rybicka, W. Pasterkiewicz, A. Pozichowski, D. Wartelecki 2013). Przykładem może być Meżyrycz, gdzie zidentyfiko-

wano na osadzie kultury trypolskiej zabytki w typie *Furchenstichstil* (ryc. 1; M. Rybicka, W. Pasterkiewicz, A. Pozichowski, D. Wartelecki 2013).

Odkrycia te stały się podstawą do opracowania projektu badań nad pograniczem kultury trypolskiej i kultury pucharów lejkowatych na obszarze wschodniej części Wyżyny Wołyńskiej, realizowanego przez Muzeum Krajoznawcze w Ostrogu, reprezentowane przez A. Pozichowskiego oraz Instytut Archeologii Uniwersytetu w Rzeszowie.

STANOWISKO NOWOMALIN-PODOBANKA

W sierpniu 2012 roku w ramach tej inicjatywy przeprowadzono sondażowe badania wykopaliskowe w Nowomalinie-Podobanka. Stanowisko to odkrył w 1977 roku V. Konoplá, a w ostatnich latach potwierdzili je w terenie A. Pozichowski, D. Wartelecki. Badaniami w roku 2012 kierował A. Pozichowski. Uczestniczyli w nich z ramienia Instytutu Archeologii Uniwersytetu w Rzeszowie M. Rybicka, A. Sznajdrowska, D. Król, J. Rogoziński i studenci Ł. Majka oraz G. Sowiński. Udział w nich brali również A. Diaczenko z Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie i D. Wartelecki, absolwent Ostrogz'kiej Akademii w Ostrogu.

Miejscowość Nowomalin znajduje się na południe od Ostroga. Stanowisko Nowomalin-Podobanka jest usytuowane na leśnym wyniesieniu lewego brzegu rzeki Zbytyńka (ryc. 2–3). Jest ono otoczone od strony wschodniej i północnej dolinami niewielkich cieków, stanowiących dopływ tej rzeki. W jego pobliżu znajduje się ponadto szereg źródeł.

W roku 2012 otworzono wykop sondażowy o powierzchni 50 m², usytuowany w pobliżu krawędzi wyniesienia na osi wschód–zachód. Natrafiono w nim na bardzo bogatą w materiał kultury trypolskiej i kultury pucharów lejkowatych warstwę akumulacyjną. W sumie zarejestrowano około 1212 ułamków kuchennej i stołowej ceramiki kultury trypolskiej i około 100 fragmentów ceramiki kultury pucharów lejkowatych. Szczególnie interesujące są zabytki tej ostatniej kultury. Znajdują się one bowiem w kontekście ceramiki z etapu CII kultury trypolskiej, który jest ostatnio datowany na lata 3450/3300–3000/2900 BC (Y. Rassamakin, F. Menotti 2011).

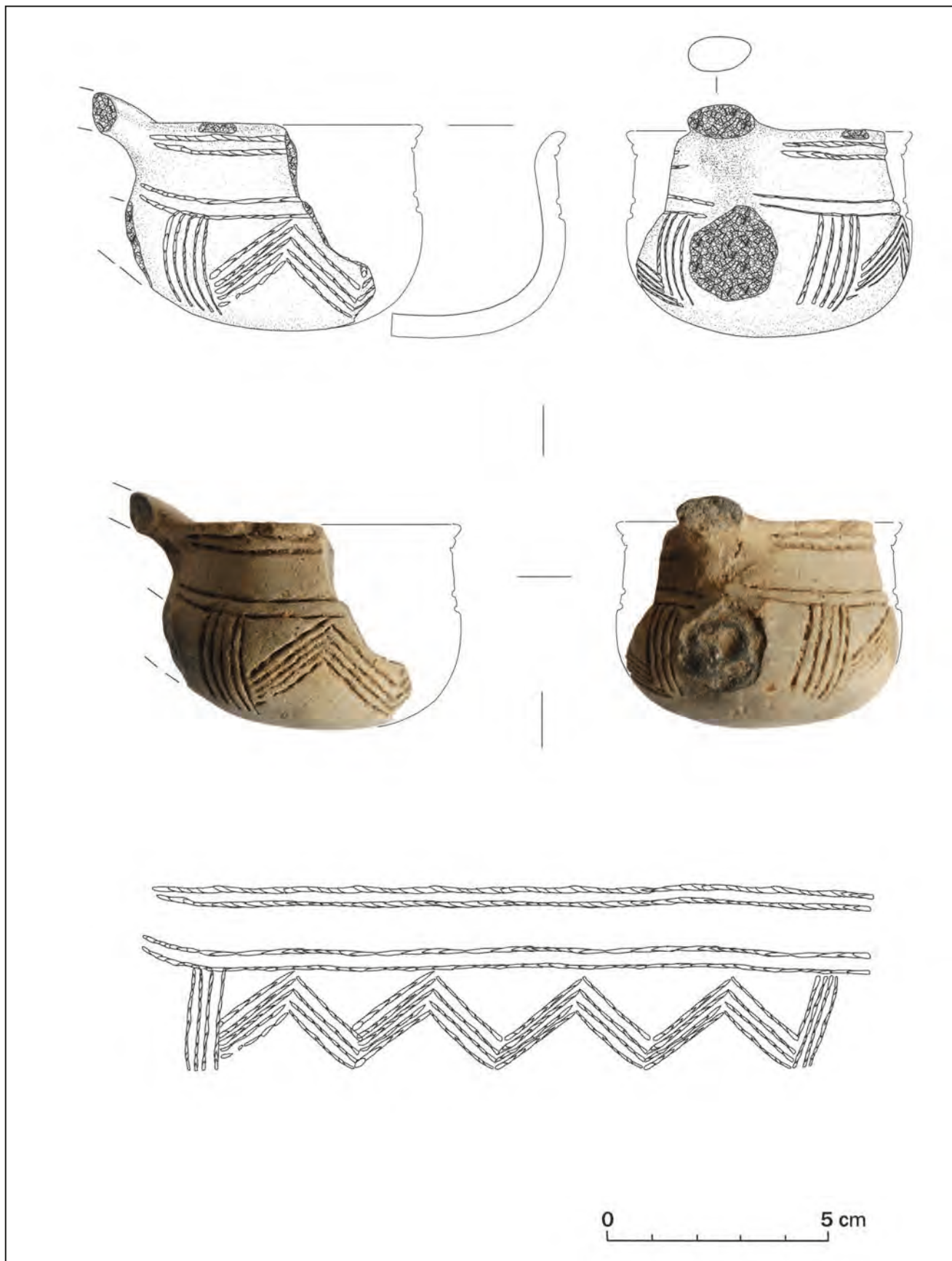
Wstępna ocena stylistyki naczyń tej ostatniej kultury sugeruje ich związek z grupą Brynzeni (V.I. Markevič 1981), reprezentującą starszy odcinek etapu CII kultury trypolskiej. W trakcie tych badań sondażowych odkryto zarówno ceramikę kuchenną (ryc. 4), jak i stołową kultury trypolskiej (ryc. 5–7).

* Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, ul. Hoffmanowej 8, 35-016 Rzeszów, krolrdk@gmail.com

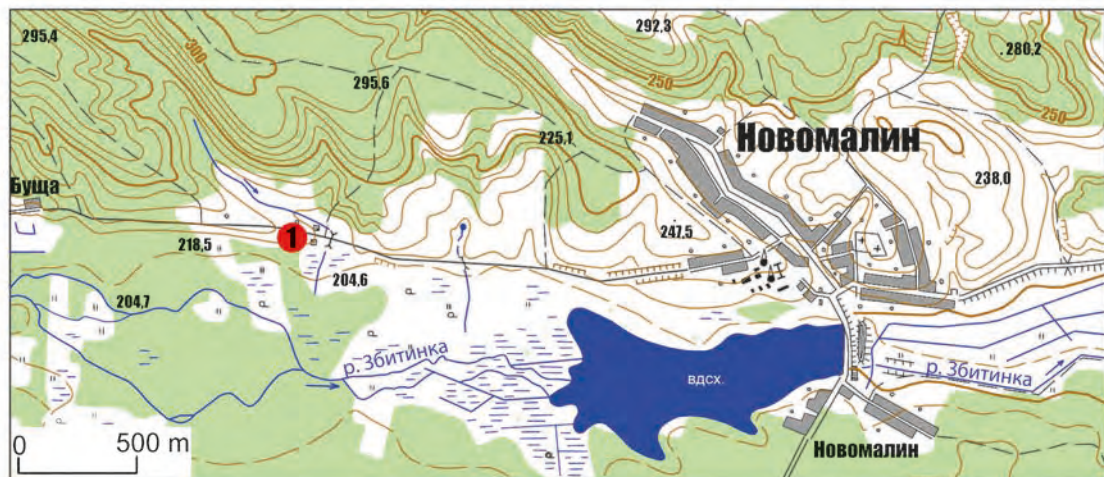
** History and Culture Preserve of the Town of Ostroh, Academichna str., Ostroh, Rivne oblast, 35800 Ukraine, pozikhovskij@ukr.net

*** Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, ul. Hoffmanowej 8, 35-016 Rzeszów, kubarog85@interia.pl

**** Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, ul. Hoffmanowej 8, 35-016 Rzeszów, mrybicka@interia.eu

Ryc. 1. Meżyricz, uroczysko „Wyhin-Fermy”, rejon Ostrog. Ceramika kultury pucharów lejkwatych
 Abb. 1. Mżyricz, Fst. Uroczysko „Wyhin Fermy“, Rajon Ostrog. Trichterbecherkeramik

A

B

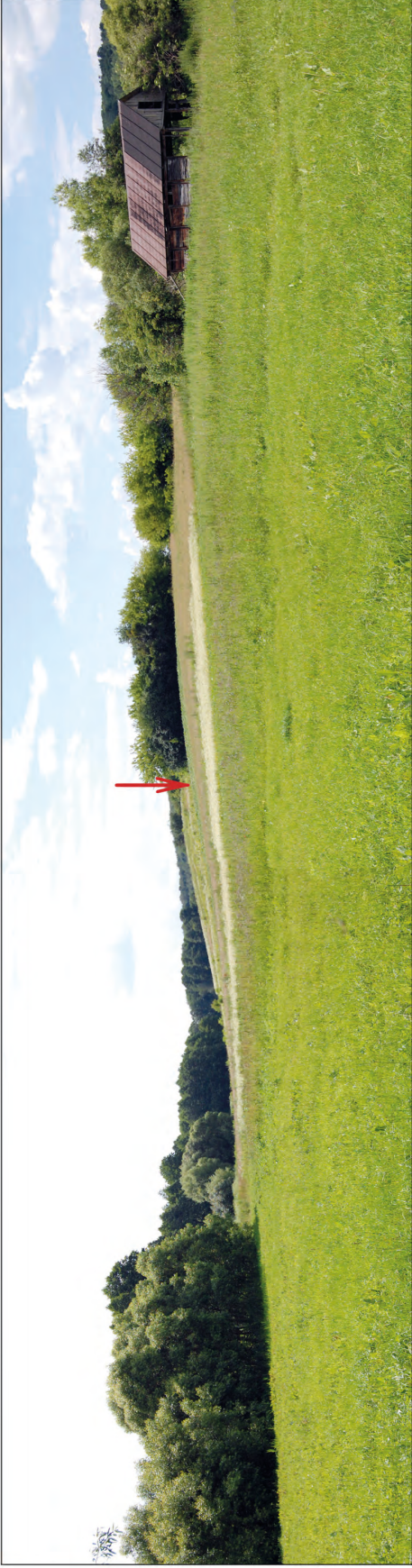
1 2 3

Ryc. 2. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Lokalizacja stanowiska. 1 – położenie stanowiska Nowomalin-Podobanka; 2 – zasięg osady kultury trypoljskiej; 3 – lokalizacja wykopu z 2012 roku

Abb. 2. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Lage der Fundstelle. 1 – Lage der Fundstelle Nowomalin-Podobanka; 2 – Reichweite der Tripolje – Siedlungen; 3 – Lage des Grabungsschnitts aus 2012

Naczynia kuchenne wykonywano z gliny schudzonej domieszką muszli (ryc. 4). Do ich zdobienia wykorzystywano guzki (ryc. 4: 2, 3), odciski stempla trójkątnego o cechach zygzaka (ryc. 4: 1), a także sznur (ryc. 4: 3, 4). Ceramikę stołową cechują natomiast malowane ornamenty, o cechach wilczych zębów (ryc. 6; 7), współwystępujących w strefach podwylewowych z układami w typie linii (ryc. 6) i np. festonów, często umieszczanych na brzuścach (ryc. 5). Materiały o takiej stylistyce mają także liczne odpowiedniki na Wołyniu (M. A. Peleščišin 1997; V. M. Konoplâ 1997).

W opisywanym zbiorze zabytków wyróżniono liczne ułamki ceramiki kultury pucharów lejkowatych. Ceramika tych kultur współwystępowała ze sobą na całej badanej przestrzeni. Podstawowe znaczenie ma tu określenie chronologii ceramiki kultury pucharów lejkowatych. Umożliwić to może ocenę homogeniczności opisywanego zbioru. Te ostatnie zabytki zostaną tu szerzej opisane.

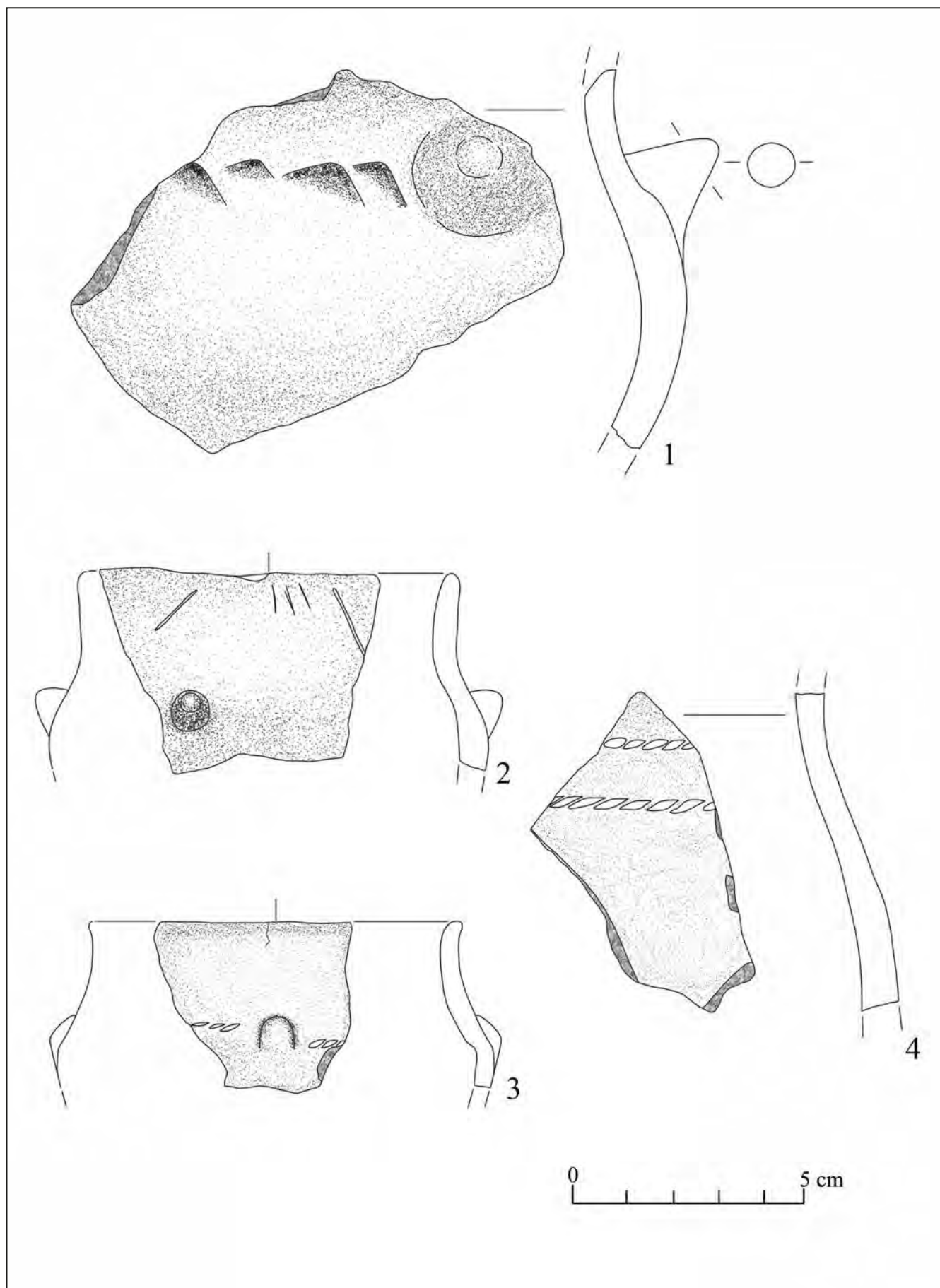
A

B

- Lokalizacja wykopy

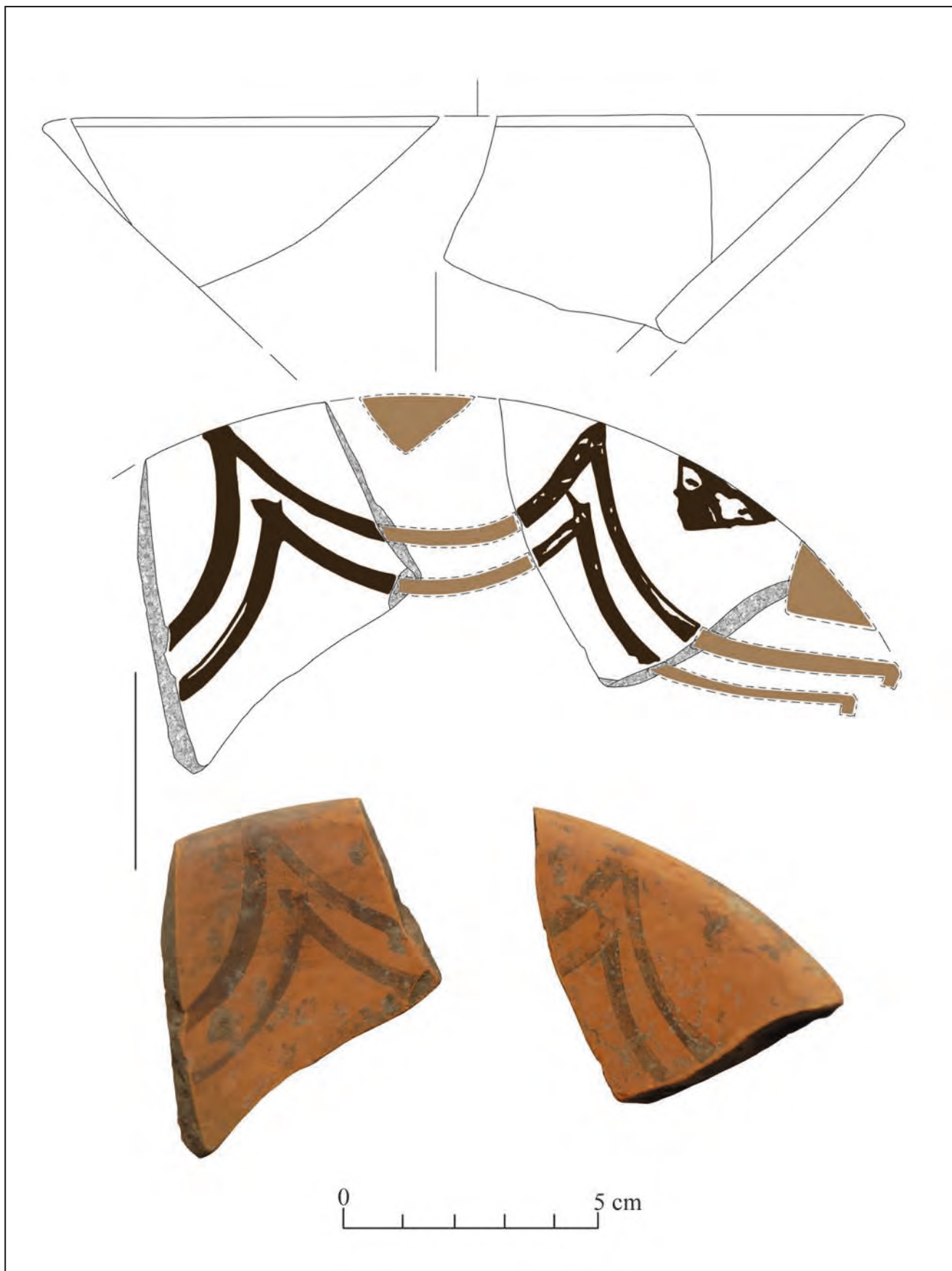

Ryc. 3. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Widok na stanowisko
 Abb. 3. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Blick auf die Fundstelle

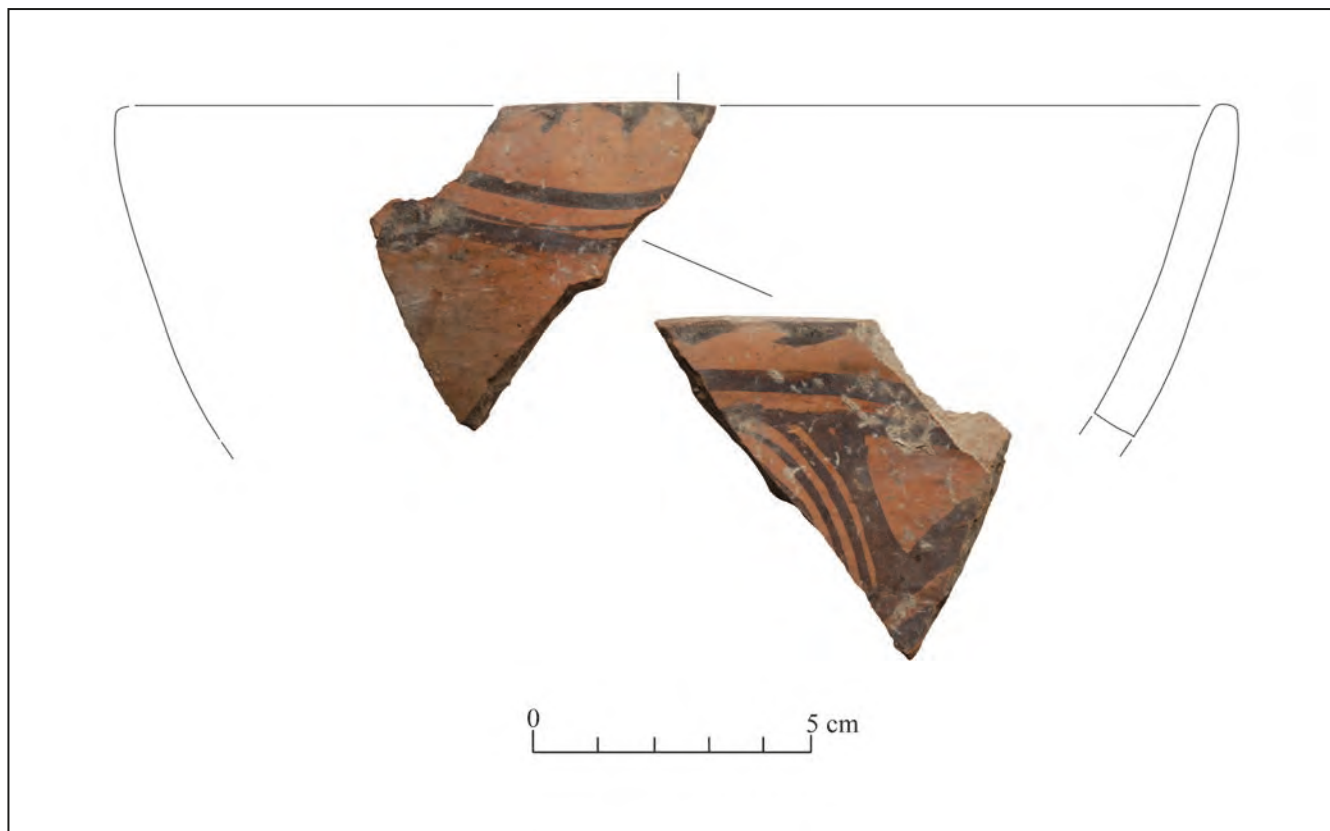
Ryc. 4. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Wybór ceramiki kuchennej kultury trypolskiej
 Abb. 4. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Küchenkeramik der Tripolje-Kultur – Auswahl

Ryc. 5. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Wybór ceramiki stołowej kultury trypolskiej
Abb. 5. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Tafelkeramik der Tripolje-Kultur – Auswahl

Ryc. 6. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Wybór ceramiki kuchennej kultury trypolskiej
Abb. 6. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Tafelkeramik der Tripolje-Kultur – Auswahl

Ryc. 7. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Wybór ceramiki stołowej kultury trypolskiej
 Abb. 7. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Tafelkeramik der Tripolje-Kultur – Auswahl

CERAMIKA KULTURY PUCHARÓW LEJKOWATYCH

Technologia

Do schudzania gliny wykorzystano drobnoziarniste tłuczone skorupy, czasami współwystępujące z piaskiem. Powierzchnie ich były wygładzane (ryc. 8: 1–3). Na dnie jednego z naczyń wyróżniono odcisk tkaniny, o negatywach przypominających odciski wykonywane sznurem dwudzielnym (ryc. 9), analogiczny do charakteryzującego naczynie z Tyńczyka, woj. wrocławskie (T. Wiślański 1979, s. 244). Nie wyróżniono ceramiki o wyblyszczanych powierzchniach. Szczególnie interesujący jest fragment flaszki z kryzą z gliny schudzonej muszlami (ryc. 10).

Morfologia

Klasyfikację typologiczną naczyń kultury pucharów lejkowatych przeprowadzono z uwzględnieniem zasad taksonomicznych opracowanych przez A. Koško (1981). W zbiorze ceramiki ze stanowiska Nowomalin-Podobanka wyróżniono ułamki pucharów typu IB (ryc. 11; 12: 2, 3), flaszki z kryzą (ryc. 10), kubków (ryc. 13: 1), w tym z uchami lunata (ryc. 8: 2) i wazy (ryc. 8: 1; 12: 4; 13: 2), garnków (ryc. 12: 1) i mis (ryc. 8: 3). W zbiorze tym znajdują się naczynia o zróżnicowanych rozmiarach.

Zdobnictwo

Do zdobienia zewnętrznych partii podwylewowych naczyń wykorzystano proste motywy wykonane stempelkiem prostokątnym (ryc. 12: 2, 3) i grzebykiem wielozębnym w typie Jezusickiej Strugi (ryc. 11; por. D. Prinke 1988). Dwuzębnym grzebykiem ozdobiono również górną część brzuśca wazy. Ułamki wylewów garnków i wazy ozdobiono odciskami palca (ryc. 12: 1) lub ich krawędzie karbowano (ryc. 8: 1). Na fragmentach brzuśców naczyń dwuczłonowych odnotowano motyw tzw. drabinki szczebelkowej (ryc. 12: 5, 6). Do ornamentowania kubka (ryc. 13: 1) i wazy zastosowano motyw potrójnych nierównych linii rytych (ryc. 13: 2), w niektórych partiach przypominających ścieg pseudobruzdowy. Wyróżniono również zdobienie w typie drabinki jednoprętowej (ryc. 12: 4).

Chronologia

Cechy stylistyki opisywanego zbioru ceramiki można ogólnie odnieść do zespołów grupy południowo-wschodniej kultury pucharów lejkowatych (T. Wiślański 1979; J. Kruk, S. Milisauskas 1983; A. Kulczycka-Leciejewiczowa 2002), której początki można datować na około 3800/3700 lat BC (A. Bronicki, S. Kadrow, A. Zakościelna 2003; P. Włodarczak 2006; M. Nowak 2009). Należałoby podjąć próbę określenia, z którą z faz tej grupy można go łączyć. Z obszaru zachodniego Wo-

lynia dysponujemy serią datowań radiowęglowych otrzymanych dla osiedla kultury pucharów lejkowatych z miejscowości Zimno (A. Bronicki, S. Kadrow, A. Zakościelna 2003). Na ich podstawie wyróżniono dwie fazy zasiedlenia tego stanowiska: Zimno I – datowaną na lata 3650–3400 BC i Zimno II łączoną z okresem 3050–2600 BC. Temu horyzontowi mają odpowiadać odkryte tam fragmenty ceramiki kultury trypolskiej. Według M. Videiko (2003, s. 21) zespoły CII kultury trypolskiej na Wołyniu można datować na lata 3350–2500 BC. Wymienione tu datowania fazy II z osiedla w Zimnie kultury pucharów lejkowatych i ogólnie kultury trypolskiej na Wołyniu współgrają ze sobą, a kontakty między tymi jednostkami można w tym kontekście łączyć z najmłodszymi etapami ich rozwoju. Według A. Koško (1981) związki między tymi ugrupowaniami można jednak wiązać z ich wcześniejszymi fazami. Dlatego też szczególnie ważne jest określenie chronologii zbioru ceramiki kultury pucharów lejkowatych ze stanowiska Nowomalin-Podobanka.

Bardzo trudno jest obecnie porównać cechy stylistyki naczyń z opisywanego tu stanowiska z charakterystycznymi wyróżnione fazy tej kultury dla osiedla w Zimnie (A. Bronicki, S. Kadrow, A. Zakościelna 2003). W opublikowanych datowanych radiowęglowo obiektach z tego stanowiska nie ma bezpośrednich analogii do motywów zdobniczych wyróżnionych w zbiorze ze stanowiska Nowomalin-Podobanka za wyjątkiem drabinki jednopretowej, zdobień palcowych i uch typu luna-ta. Zdobienia stref wylewowych odciskami palcowymi stosowano od fazy sarnowskiej (H. Wiklak 1983) po etap badeński kultury pucharów lejkowatych (J. Kruk, S. Milisauskas 1983; M. Rybicka 1995; A. Przybył 2008). Motywy ornamentacyjne w typie Jezuckiej Strugi wyróżniono na pucharach grupy południowo-wschodniej kultury pucharów lejkowatych w Zawarży (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 2002, ryc. 23:5) i Kawczycach (M. Nowak 2009), datowanych przez M. Nowaka (2009, s. 343) na lata 3600–3500 BC. Drabinkę szczebelkową stosowano do ornamentowania, m.in. ceramiki z Zawarży (A. Kulczycka-Le-

ciejewiczowa 2002, ryc. 12: 13; 15:7), w innych jednak układach niż odnotowane w Nowomalinie. Podobny motyw do wyróżnionego w prezentowanym tu zbiorze cechuje ceramikę z Gnojna, reprezentującą wczesny etap grupy południowo-wschodniej kultury pucharów lejkowatych (M. Nowak 2009, ryc. 76: 2). Motywy w typie drabinki szczebelkowej stosowano również na stanowiskach grupy wschodniej reprezentujących późnowiorecki etap kultury pucharów lejkowatych, takich jak np.: Opatowice, stan. 33 na Kujawach (A. Koško 2006) lub An-nopol, stan. 1 (P. Papiernik, M. Rybicka 2002) i Grzybów, stan. 43 (M. Rybicka 2004) na Pojezierzu Gostynińskim. W zbiorze ze stanowiska Nowomalin-Podobanka wyróżniono zdobienia górnych partii brzuśców motywem wielokrotnych ukośnych linii rytych w układzie zbliżonym do zygzaka. Takie motywy zarejestrowano w Annopolu, stan. 1 (P. Papiernik, M. Rybicka 2002), w Janówku na Śląsku (T. Wiślański 1979, s. 191), czyli na osiedlach datowanych na pierwsze stulecia drugiej połowy IV tys. BC. Drabinkę jednopretową podobną do wyróżnionej w Nowomalinie na stanowisku Podobanka odnotowano w Zimnie w obiekcie nr 5/97, dla którego otrzymano oznaczenia 14C odpowiadające fazie Zimno II (A. Bronicki, S. Kadrow, A. Zakościelna 2003, s. 33, 46). Taka odmiana opisywanego motywu cechuje również naczynia z jamy 180 z Ćmielowa (T. Wiślański 1979, s. 189, ryc. 100: 1), w tym zdobnictwo kubka z uchem typu baranie rogi. Obiekt ten reprezentuje jednak znacznie wcześniejszy etap kultury pucharów lejkowatych (T. Wiślański 1979; P. Włodarczak 2006) niż opisywane znaleziska ze stanowiska w Zimnie. Podsumowując, większość opisanych motywów ze stanowiska Nowomalin-Podobanka odnotowano w zespołach datowanych na okres 3600–3400 lat BC. Nie można jednak tu określić czy tak datować opisywaną stylistykę na wschodnich obszarach Wołynia. Zaznaczyć jednak trzeba, że osadnictwo kultury pucharów lejkowatych nad środkowym Dniestrem rozwijało się równoległe do identyfikowanego w Małopolsce (por. W. Pasterkiewicz 2013; P. Włodarczak 2006).

PODSUMOWANIE

Dyskusja o kulturotwórczym znaczeniu oddziaływań kręgu trypolskiego na środowisko niżowej odmiany kultury pucharów lejkowatych sięga lat 80. XX wieku. Rozpoczął ją A. Koško (1981). W ceramice z osiedli grupy wschodniej tej kultury wyróżnił on cechy stylistyki kultury trypolskiej (A. Koško 1981, 1988). Na niżowych osiedlach coraz liczniej są one identyfikowane (A. Koško 2006; M. Rybicka 2004). Szczególne znaczenie mają jednak importy krzemienia wołyńskiego (R. Grygiel, P. Bogucki 1991; P. Papiernik, M. Rybicka 2002; A. Pelisiak 2003). Te ostatnie mogą stanowić świadectwo bezpośrednich kontaktów ze środowiskiem wołyńskim. Jednoznacznie trudno jest określić, jakie środowisko kulturowe bezpośrednio odpowiada za dostarczanie wyrobów z krzemienia wołyńskiego na obszary grupy wschodniej kultury pucharów lejkowatych.

Dyskusja prowadzona w literaturze dotyczy nie tyle zagadnienia, czy takie cechy są identyfikowane, ale w jakim czasie się one pojawiły na Niżu i jaką drogą (por. A. Koško 1981, 1988; S. Jastrzębski 1983, 1984; P. Papiernik, M. Rybicka 2002; M. Rybicka 2004). Identyfikacja importów trypolskich, zarówno naczyń, jak wyrobów z surowca wołyńskiego, w grupie połu-

dniowo-wschodniej kultury pucharów lejkowatych nie budzi wątpliwości (B. Balcer 1981; W. Gumiński 1989). Trudno jednak i w tym przypadku określić czas, kiedy zostały zainicjowane kontakty między tymi odmiennymi środowiskami kulturowymi (por. W. Gumiński 1989). Autorzy opracowania osiedla w Zimnie na zachodnim Wołyniu łączą wyraźne związki między tymi ugrupowaniami z fazą Zimno II, datowaną na przełom IV i III tys. BC. Na podstawie datowań radiowęglowych nawiązania trypolskie identyfikowane na Niżu Polski można natomiast łączyć z drugą połową IV tys. BC (por. A. Koško, M. Szmyt 2006; M. Rybicka 2004). Konfrontacja tych ustaleń pokazuje, że problematyka chronologii wzajemnych związków między tymi odmiennymi środowiskami kulturowymi nie jest jednoznacznie określona.

Odkrycie pozostałości osadnictwa kultury pucharów lejkowatych we wschodnich rejonach Wyżyny Wołyńskiej zapewne pozwoli rzucić nowe światło na relacje między tymi kulturami. Na podstawie otrzymanych źródeł ze stanowiska Nowomalin-Podobanka można obecnie wskazać, że niektóre naczynia kultury pucharów lejkowatych wykonywano w tech-

Ryc. 8. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Ceramika kultury pucharów lejkowatych
 Abb. 8. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Keramik der Trichterbecherkultur

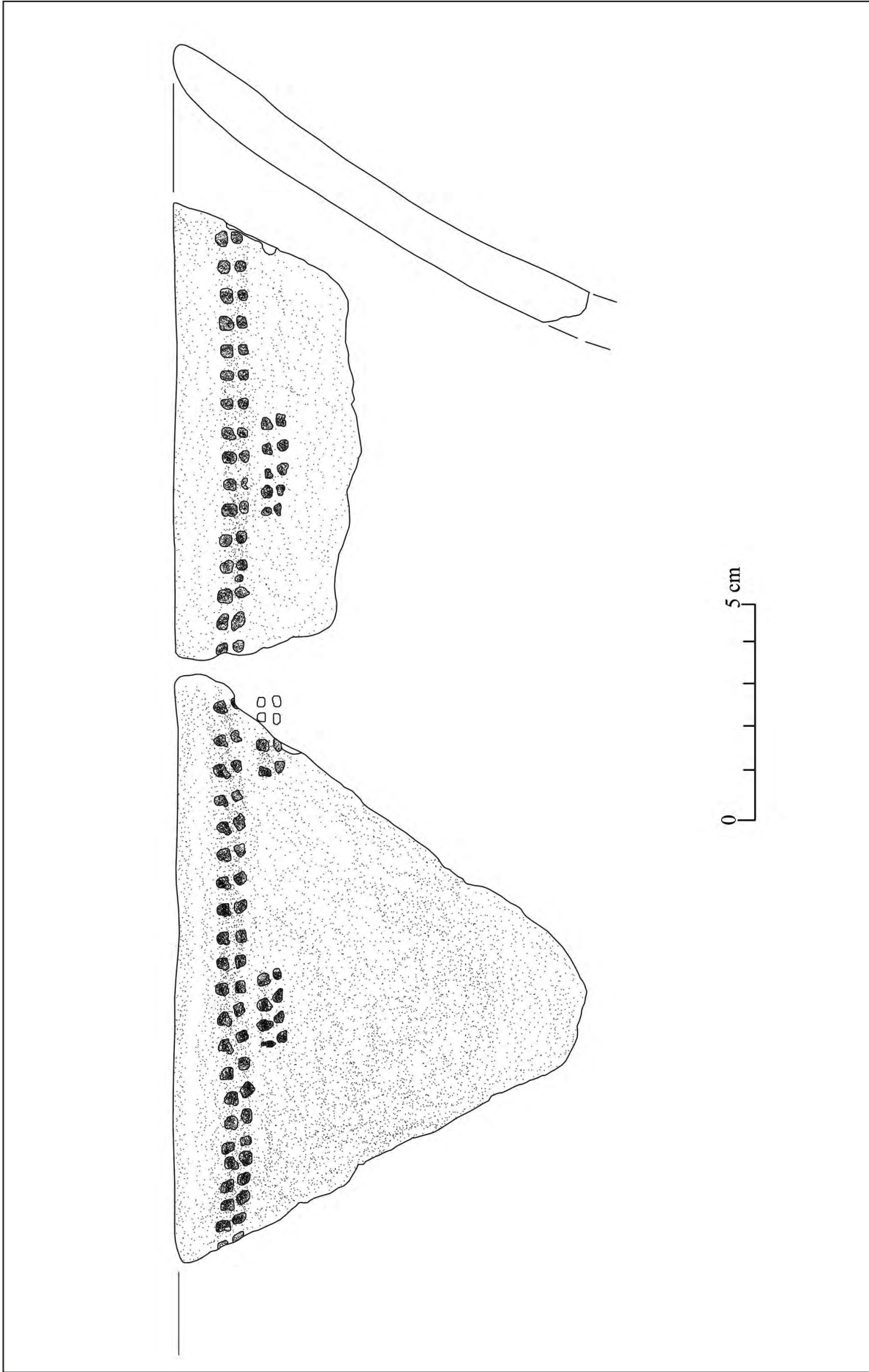

Ryc. 9. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Ceramika kultury pucharów lejkowatych
 Abb. 9. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Keramik der Trichterbecherkultur

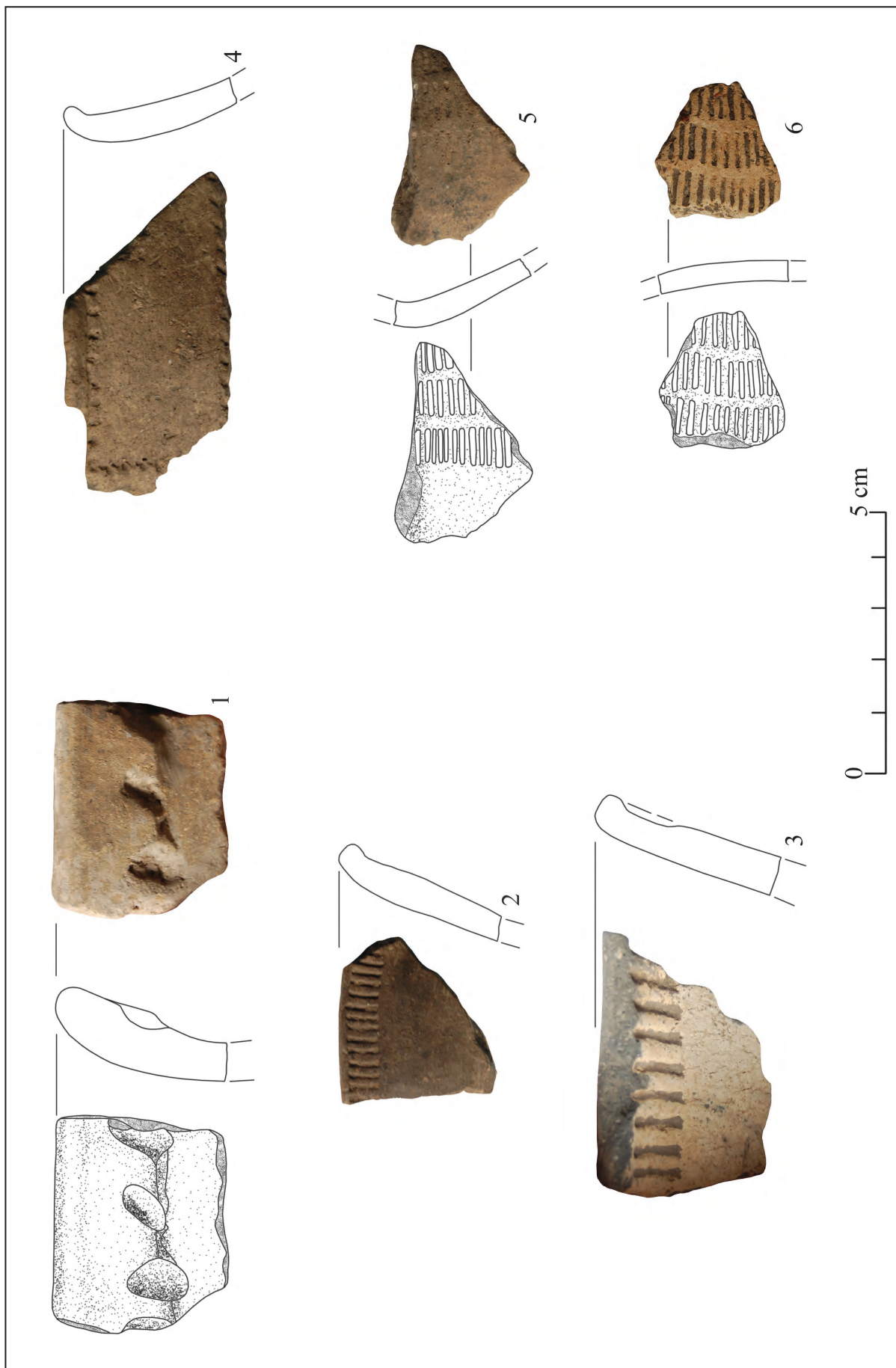

nologii cechującej garncarstwo kultury trypolskiej (np. fiasza z kryzą) lub też naczynia o stylistyce trypolskiej charakteryzują „pucharowe” cechy gliny. Dla identyfikacji charakteru związków i chronologii wzajemnych kontaktów między opisywanymi ugrupowaniami szczególnie ważne jest określenie w przyszłości, czy źródła te mogą stanowić pozostałość synkretycznego zjawiska i jaka jest ich chronologia bezwzględna.

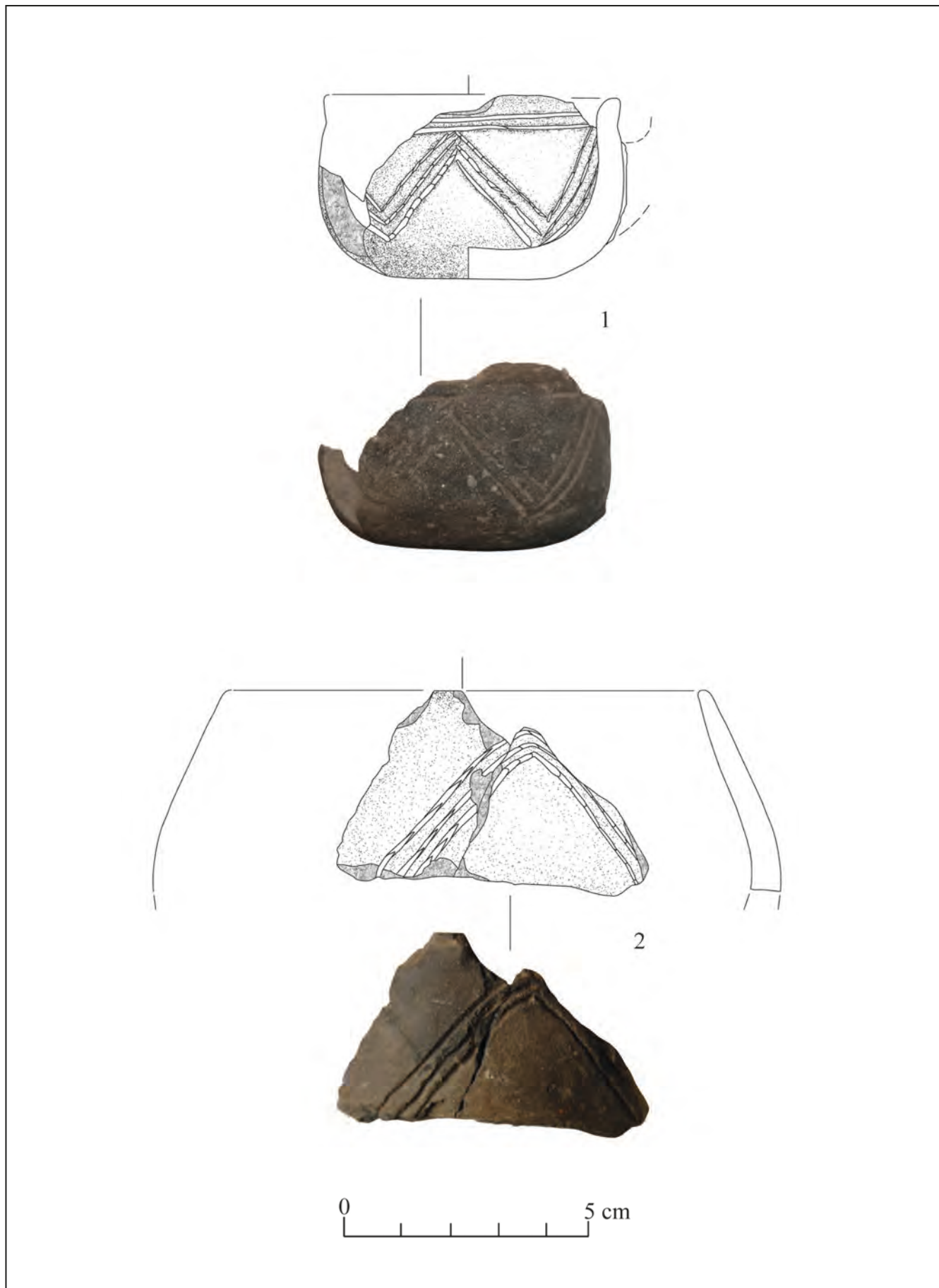
Ryc. 10. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Ceramika kultury pucharów lejkowatych
 Abb. 10. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Keramik der Trichterbecherkultur

Ryc. 11. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Ceramika kultury pucharów lejkowatych
Abb. 11. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Keramik der Trichterbecherkultur

Ryc. 12. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Ceramika kultury pucharów lejkowatych
 Abb. 12. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Keramik der Trichterbecherkultur

Ryc. 13. Nowomalin-Podobanka, rejon Ostrog. Ceramika kultury pucharów lejkowatych
Abb. 13. Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog. Keramik der Trichterbecherkultur

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Balcer B.
1981 Zagadnienie związków między kulturą pucharów lejkowatych a kulturą trypolską na podstawie materiałów krzemiennych, [w:] Wiślański T. (red.), *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce*, Poznań, s. 81–91.
- Bronicki A., Kadrow S., Zakościelna A.
2003 Dating of the neolithic settlement in Zimne, Volhynia, in light of the chronology of the Lublin-Volhynia culture and the south-eastern group of the Funnel Beaker culture, [w:] Koško A. (red.), *The foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC*, “Baltic-Pontic-Studies”, t. 12, s. 22–66.
- Gumiński W.
1989 *Gródek Nadbużny. Osada kultury pucharów lejkowatych*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- Grygiel R., Bogucki P.
1991 A settlement of the Funnel Beaker Culture at Nowy Młyn, site 6 (Kujavia, Poland) – initial results, [w:] Jankowska D. (red.), *Die Trichterbecherkultur. Neue Forschungen und Hypothesen*, Poznań, s. 133–142.
- Jastrzębski S.
1983 Uwagi o chronologii i periodyzacji kultury Cucuteni-Trypole, „APolski”, t. 28, s. 99–136.
1984 *Stosunki kulturowe na Wyżynie Wołyńskiej w I połowie III tysiąclecia BC*, „Archeologiczne Listy”, nr 3.
- Konoplá V. M.
1997 *Starožitnosti Volini*, L'viv.
- Koško A.
1981 *Udział południowo-wschodnio-europejskich wzorów kulturowych w rozwoju niżowych społeczeństw kultury pucharów lejkowatych*, Poznań.
1988 *Osady kultury pucharów lejkowatych w Inowrocławiu-Mątwach*, woj. Bydgoszcz, stanowisko 1, Inowrocław.
2006 Ceramika kultury pucharów lejkowatych, [w:] Koško A., Szmyt M. (red.), *Opatowice. Wzgórze Prokopiaka*, t. 1, Poznań, s. 139–194.
- Koško A., Szmyt M.
2006 Chronologia absolutna, [w:] Koško A., Szmyt M. (red.), *Opatowice. Wzgórze Prokopiaka*, t. I, Poznań, s. 269–278.
- Kruk J., Milisauskas S.
1983 Chronologia absolutna osadnictwa neolitycznego z Bronocic, woj. kieleckie, „APolski”, t. 28, s. 257–320.
- Kulczycka-Leciejewiczowa A.
2002 *Zawarża. Osiedle neolityczne w południowopolskiej strefie lessowej*, Wrocław.
- Markevič V. I.
1981 *Pozdnetripołskie plemena Severnoj Moldavii*, Kišinev.
- Nowak M.
2009 *Drugi etap neolityzacji ziem polskich*, Kraków.
- Papiernik P., Rybicka M.
2002 *Annapol. Osada kultury pucharów lejkowatych na Pojezierzu Gostynińskim*, Łódź.
- Pasterkiewicz W.
2013 *Osadnictwo kultury pucharów lejkowatych na terenie Ukrainy*, maszynopis pracy doktorskiej przechowywany w IA UR w Rzeszowie.
- Pelisiak A.
2003 *Osadnictwo. Gospodarka. Społeczeństwo. Studia nad kulturą pucharów lejkowatych na Niżu Polskim*, Rzeszów.
- Prinke D.
1988 Środkowoneolityczne załżki procesów synkretyzacji kultury pucharów lejkowatych na Kujawach, [w:] Cofta-Broniewska A. (red.), *Kontakty pradziejowych społeczeństw Kujaw z innymi ludami Europy*, Inowrocław, s. 93–106.
- Przybył A.
2008 Badenization of the Late Neolithic Funnel Beaker Culture Societies between Oder and Vistula Basins in the Light of 14C Datings, [w:] Furholt M., Szmyt M., Zastawny A., Schalk E. (red.), *The Baden Complex and the Outside World*, “Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa”, t. 4, Bonn, s. 189–204.
- Peleščišin M. A.
1997 Z istorii perših triropol'skih obšin u Serebnomu Pogorini (za materialami poselennâ bilâ s. Horiv), „Arheologični Doslidžennâ L'vivskogo Univeršitetu”, vip. 2, s. 47–65.
- Rassamakin Y., Menotti F.
2011 Chronological development of the Tripolye culture giant settlement of Talianki (Ukraine): 14C Datings vs pottery typology, „Radiocarbon”, Vol. 53, Nr 4, s. 645–657.
- Rybicka M.
1995 *Przemiany kulturowe i osadnicze w III tys. przed Chr. na Kujawach. Kultura pucharów lejkowatych i amfor kulistych na Pagórach Radziejowskich*, Łódź.
2004 *Kultura pucharów lejkowatych na Pojezierzu Gostynińskim*, Łęczycza.
- Rybicka M. Pasterkiewicz W., Pozikhovskiy O., Verteletskiy D.
2013 Z badań nad relacjami między kręgiem badeńskim a kulturą trypolską, [w:] Rybicka M., Pozikhovskiy O., Rogoziński J., (red.) *Pogranicze kultury trypolskiej i kultury pucharów lejkowatych*, Rzeszów (w druku).
- Videiko Y. M.
2003 Radiocarbon chronology of settlements of BII and CI stages of the Tripolye culture at the middle Dnieper, [w:] Koško A. (red.) *The foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC*, “Baltic-Pontic-Studies”, t. 12, s. 7–21.
- Wiklak H.
1983 Wyniki badań wykopaliskowych w osadzie i na cmentarzysku kultury pucharów lejkowatych na stanowisku 1A w Sarnowie, województwo wrocławskie, „PMMAiE”, Seria archeologiczna, t. 30, s. 167–200.
- Wiślański T.
1979 Kształtowanie się miejscowych kultur rolniczo-hodowlanych. Plemiona kultury pucharów lejkowatych, [w:] Hensel W., Wiślański T. (red.), *Prahistoria ziem polskich, t. II, Neolit*, Wrocław, s. 165–260.
- Włodarczak P.
2006 Chronologia grupy południowo-wschodniej kultury pucharów lejkowatych w świetle dat radiowęglowych, [w:] Libera J., Tunia K. (red.), *Idea megalityczna w obrzędku pogrzebowym kultury pucharów lejkowatych*, Lublin–Kraków, s. 27–66.

Ein kurzer Bericht über die Ergebnisse der 2010 in Nowomalin-Podobanka, Rajon Ostrog durchgeführten Forschungen

Zusammenfassung

Die Auseinandersetzung über die kulturbildende Funktion des Tripolje-Kulturkreises auf das Milieu der Tieflandvariante der Trichterbecherkultur reicht bis in die 80-er Jahre des 20. Jhs. zurück. Den Ansporn zur Diskussion gab A. Koško (1981). In der Keramik aus den Siedlungen der Ostgruppe dieser Kultur unterschied er die Merkmale der Tripolje-Kultur (A. Koško 1981, 1988). In den Tieflandsiedlungen werden sie immer zahlreicher registriert (A. Koško 2006; M. Rybicka 2004). Besondere Bedeutung haben die Wolhynien Feuerstein-Importe (P. Papiernik, M. Rybicka 2002; A. Pelisiak 2003). Diese zuletzt genannten leisten ein direktes Zeugnis für die Kontakte mit dem Wolhynien Milieu. Es ist eindeutig schwer zu sagen, welches Kulturmilieu bei der Lieferung der Erzeugnisse aus dem Wolhynien Feuerstein auf die Gebiete der Ostgruppe der Trichterbecherkultur vermittelte.

Die Diskussion in der Fachliteratur beschäftigt sich viel mehr mit der Frage danach, wann und wie diese Merkmale auf das Tiefland gelangten, als damit, ob solche Merkmale überhaupt registriert werden (vgl. A. Koško 1981, 1988; S. Jastrzębski 1983, 1984; P. Papiernik, M. Rybicka 2002; M. Rybicka 2004). Die Anwesenheit der Tripolje-Importe, sowohl der Gefäße als auch der Erzeugnisse aus dem Wolhynien Feuerstein ist in der südöstlichen Gruppe der Trichterbecherkultur unumstritten (B. Balcer 1980; W. Gumiński 1989). Auch in diesem Fall ist es aber nicht einfach, die Zeitspanne zu bestimmen, in der die Kontakte zwischen diesen zwei unterschiedlichen Kulturmili-

aus aufgenommen wurden (vgl. W. Gumiński 1989). Die Autoren der Materialienaufarbeitung aus der Siedlung in Zimne in Westwolhynien beziehen die Parallelen zwischen diesen zwei Gruppen auf die Phase Zimne II, die an die Wende vom 4. auf das 3. Jt. BC datiert wird. Aufgrund der Radiokarbondatierungen werden die Tripolje-Anknüpfungen im polnischen Tiefland auf die zweite Hälfte des 4. Jts. BC bezogen (vgl. A. Koško, M. Szmyt 2006; M. Rybicka 2004). Die Zusammenstellung dieser Daten zeigt, dass die Chronologie gegenseitiger Beziehungen zwischen diesen kulturell differenten Milieus auf keinen Fall eindeutig festgelegt ist.

Die Entdeckung der Siedlungsspuren der Trichterbecherkultur in den östlichen Regionen des Wolhynien Hochlandes lässt die Relationen zwischen diesen Kulturen im neuen Licht erscheinen. Aufgrund der Quellen aus Nowomalin-Podobanka kann man schon heute feststellen, dass manche Gefäße der Trichterbecherkultur mittels einer Technologie gefertigt wurden, die für die Töpferei der Tripolje-Kultur kennzeichnend war (z.B. Kragenflaschen) oder dass auch der Tonrohstoff der an die Tripolje-Stilistik knüpfenden Gefäße gewisse für die Trichterbecherkultur charakteristischen Merkmale aufweist. Um den Charakter und die Chronologie dieser Beziehungen zu erkennen, ist es für die Zukunft besonders wichtig, zu erforschen, ob diese Quellen als Überreste einer synkretischen Erscheinung gelten können, und auch wie ihre absolute Chronologie ist.